

SOCIJETALNE DIMENZIJE TERORIZMA „USAMLJENOG VUKA“

Barbara Zdravec *

UDK: 323.28-051
323.28:316.647.7-051
316.647.7-051:323.28
323.28:159.97
323.23:303.433.3

Primljeno: 17. VII. 2020.

Prihvaćeno: 20. VIII. 2020.

SAŽETAK

Terorizam usamljenog vuka, kompleksan i zagonetan fenomen čiji korijeni sežu do revolucionarnih aktivnosti u 19. stoljeću, aktualan je i danas. Usamljeni vuk je terorist koji samostalno djeluje, planira i izvršava napade, on nije član neke terorističke organizacije. U radu se putem prikaza evolucije, definicije i značajki ovakvih terorista nastoji dati kritički sociološki okvir za njihovo bolje razumijevanje. Kroz prikaz nekoliko teorijskih pristupa pokušava se objasniti djelovanje usamljenih vukova. Posebnu pozornost potrebno je pridati radikalizaciji – procesu u kojem inertni akteri usvajaju ekstremistička uvjerenja, oblikuju svoje ideologije i postaju teroristi. U drugom dijelu rada se kroz studije slučaja četiri usamljena vuka, Theodorea Kaczynskog, Erica Rudolpha, Volkerta van der Graafa i Andersa Breivika, dobio empirijski uvid u glavne faktore koji su utjecali na njihovu radikalizaciju. Uz pomoć modela radikalizacije Marka Hamma i Ramóna Spaaija (2017) svaki od njih je analiziran individualno te su na kraju rezultati interpretirani kroz usporedni pregled. Rezultati su pokazali da postoje određeni zajednički obrasci, ali ne postoji univerzalni profil usamljenog vuka. Na radikalizaciju Kaczynskog, Rudolpha, van der Graafa i Breivika utjecali su brojni čimbenici, od osobnih iskustava i frustracija, preko (poticajnog) društvenog okruženja pa do šireg društveno-političkog konteksta.

Ključne riječi: terorizam, usamljeni vuk, proces radikalizacije, socijetalni faktori, personalizirana ideologija, motivacijski mehanizmi.

UVOD

Terorizam, jedna od najvećih pošasti današnjice, uvelike utječe na sigurnost društva. Kao strategija, terorizam uključuje uporabu nasilja ili prijetnju nasiljem radi postizanja političkih ciljeva i pritom izaziva strah ciljane publike i šire javnosti. Od svojih

---

* Barbara Zdravec (zdravec.barbaraa@gmail.com) magistra je sociologije. Rad je proizašao iz istoimenog diplomskog rada koji je izrađen i obranjen na Odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u lipnju 2020.

začetaka terorizam je evoluirao u različite oblike. U proteklih nekoliko godina jedan od većih sigurnosnih izazova predstavlja individualni terorizam, odnosno terorizam „usamljenog vuka“ (engl. *lone wolf*). Usamljeni vukovi nisu članovi terorističkih organizacija ili ćelija, a njihovi su teroristički napadi zbog svoje neočekivanosti i neobičajenosti privukli pažnju akademske zajednice, obavještajnih agencija i javnosti. Postavlja se pitanje tko su pojedinci koji su se odlučili na takvo ekstremno djelovanje i razaranje zbog „viših“ ciljeva. Koje ideologije ih inspiriraju? Na koji način djeluju? Imaju li neke zajedničke karakteristike? Kako ih spriječiti?

Da bi se odgovorilo na ova, ali i druga s time povezana pitanja, analizirat će se proces radikalizacije usamljenih vukova te njihova interakcija s okolinom i širim društvom. Dakle, predmet proučavanja ovog rada su socijetalne dimenzije terorizma usamljenog vuka. Pod pojmom socijetalne dimenzije misli se na temeljne metode, sadržaje i proizvode konstrukcije socijalne zbilje od strane pripadnika određene društvene zajednice, koji se tiču biti i temeljnog smisla te zajednice i označavaju temelj društvene organizacije i njenih različitih funkcija (Žunec 2007: 7).

TEORIJSKO-KONCEPTUALNI OKVIR

Ne postoji univerzalno prihvaćena definicija terorizma koja bi uključivala sve njegove inačice. Terorizam je socijalno konstruiran i upravo zbog toga njegovo se značenje i forme mijenjaju s obzirom na društveno-povijesne kontekste (Lucić 2019).

Evolucija, definicija i značajke vuka samotnjaka

Terorizam usamljenih vukova pojavio se među anarhistima u 19. stoljeću, kada je bio važan instrument revolucionarne aktivnosti. Vodeći ruski, talijanski, francuski i njemački anarhisti bili su zagovornici strategije *propaganda djelom*, odnosno pozivali su pojedince i manje grupe da ubijaju pobornike postojećeg društvenog poretka (Spaaij 2012). U SAD-u su nakon Drugog svjetskog rata protivnici komunizma također koristili ovu strategiju u borbi protiv sovjetskih saveznika u istočnoj Europi i Latinskoj Americi. Budući da su američke vlasti suzbijale aktivnosti rasističkih organizacija, krajem 1980-ih i 1990-ih bijeli su supremacisti, poput sljedbenika Ku Klux Klana, smatrali da se samo pojedinci i samostalne grupe (ćelije) bez vođe i hijerarhijskog ustroja mogu suprotstaviti „tiraniji“ savezne vlade (Nesser 2012). Ovu strategiju, koja se naziva otpor bez vodstva (engl. *leaderless resistance*), popularizirao je Louis Beam.

Danas postoji široka lepeza termina kojima se opisuje ovaj tip terorista: usamljenik, samostalni terorist, usamljeni osvetnik, usamljeni vuk, vuk samotnjak itd. (Spaaij i Hamm 2015). Konsenzus oko definicije još nije postignut. „Terorizam usamljenog vuka“ pretpostavlja jednog aktera čije karakteristike eksperti određuju na različite načine. Spaaij (2012) navodi tri ključna obilježja vukova samotnjaka: djeluju samostalno, ne pripadaju terorističkoj organizaciji ili mreži, a *modus operandi* osmišljava i usmjerava svaki akter individualno, bez izravne vanjske naredbe, hijerarhijske strukture, vanjskih resursa i logističke podrške. Prema Pantucciju (2011), postoje

četiri tipa takvih napadača. Prvi tip je „usamljenik“ (engl. *loner*) na kojeg terorističke organizacije utječu posredno, primjerice na internetu. Drugi tip je „usamljeni vuk“ (engl. *lone wolf*) koji je u prošlosti, izravno ili putem interneta, bio u kontaktu s terorističkim organizacijama, ali djeluje samostalno, bez kontrole i nadzora. Takvi pojedinci snagu za nošenje s osobnim ili političkim neprilikama pronalaze u ekstremističkoj ideologiji. Treći tip je „čopor usamljenih vukova“ (engl. *lone wolf pack*), skupina pojedinaca koji su se međusobno radikalizirali virtualno ili u lokalnoj zajednici, ali bez kontakata s terorističkim organizacijama i mrežama. Oni planiraju i izvode napade te opravdavaju svoje akcije ideologijom ili pripadnošću nekoj vjerskoj skupini. Četvrti tip je „samostalni napadač“ (engl. *lone attacker*). On samostalno izvodi terorističke napade koje mu je netko iznad njega naredio, to jest aktivni je član terorističke organizacije i sve potrebne resurse i obuku dobiva izravno iz mreže u kojoj djeluje. Posljednja dva tipa su u ovom kontekstu irelevantna. „Usamljenik“ i „usamljeni vuk“ su u središtu ovog rada zbog toga što oni nisu članovi terorističkih organizacija, mreža ili ćelija. Ponekad je teško razlikovati aktivnosti „usamljenog vuka“ od aktivnosti aktera povezanog s terorističkom organizacijom. Na aktivnosti usamljenih vukova utječu određene grupe ili ideologije usvajanje kojih može biti potaknuto osobnim frustracijama (Crenshaw i Lafree 2017). Upravo zbog toga ovakav se terorizam ne može u potpunosti isključiti iz šireg konteksta. Usamljeni vukovi ne pripadaju i nisu izravno povezani s terorističkim organizacijama, a napade sami planiraju i izvršavaju. Ipak, inspiraciju mogu pronalaziti i u terorističkim organizacijama i mrežama.

Ramón Spaaij (2012) je u petnaest zemalja identificirao 88 usamljenih vukova koji su između 1968. i 2010. izvršili najmanje 198 terorističkih napada ili 1,8% svih terorističkih incidenata. Dakle, statistički je to relativno marginalan fenomen. Vrlo mali broj osoba radikalizira se do te mjere da su spremni samostalno izvesti napad, odnosno u grupi se pojedinci lakše nose s napetostima i strahom (Spaaij 2012). Ovaj fenomen je najučestaliji u SAD-u, između ostalog i zbog toga što je spomenuti koncept otpora bez vodstva osobito popularan među američkim desničarskim radikalima i aktivistima protiv pobačaja. I stopa smrtnosti je relativno niska i iznosi 0,62 smrti po napadu zbog nepovezanosti s drugima i nedostatka organizacije, resursa, logističke podrške te kontrole nad teritorijem (Spaaij 2012). Međutim, prema nekim istraživanjima broj terorističkih napada ili broj žrtava nisu dovoljno učinkoviti za mjerenje trendova, nego su za proučavanje terorizma najvažniji vrsta incidenta i njegov utjecaj na društvo i državnu vlast (Simon 2013).

Teorijske implikacije tumačenja terorizma „usamljenog vuka“

Istraživanju terorizma pristupa se iz različitih perspektiva kako bi se što bolje razumio. Postoji nekoliko objašnjenja terorizma usamljenog vuka. Jedno od njih predstavlja teorija racionalnog izbora. Iako se čini da je iracionalno žrtvovati sebe za neki viši cilj i širu društvenu zajednicu, ova teorija govori suprotno. Tvrdi da je politički učinak rezultat racionalnih kalkulacija. Prilikom procesa odlučivanja pojedinac mora predvidjeti ishode alternativnih smjerova akcije te prema tome odabrati smjer koji

mu donosi najveću korisnost. U strateškom modelu racionalnost je bazirana na tri elementa koji se mogu pronaći i kod terorista: postojanje stabilnih i konzistentnih ciljeva, analiza okoline i raspoloživih opcija pristupom troška i koristi te odabir optimalne opcije djelovanja (Bilandžić 2014). Usamljeni vukovi koriste analizu troška i koristi pri odabiru najbolje metode za ostvarenje sociopolitičkih ciljeva koji nadilaze njihove osobne ciljeve.

Teorija reciprociteta također daje doprinos objašnjenju ovog fenomena. Ova teorija govori o kombinaciji dviju tendencija – suradnje (nagrađivanja dobrih djela) i kažnjavanja onih koji ne surađuju (kažnjavanja loših djela). Prema istraživanju Moskalkenko i McCauleyja (2011), kažnjavanje loših djela postaje izraz altruizma, jednako kao i pomaganje dobrim ljudima. Altruizam može uspjeti ako ima dovoljno aktera koji odgovaraju načelom milo za drago – kooperacijom i osvetom. Vukovi samotnjaci često smatraju da imaju moralnu odgovornost kazniti nemoralne ili nepravedne pojedince ili grupe bilo da ta nepravednost utječe direktno na njih ili pak na društvenu grupu i šire društvo kojem pripadaju.

Neki se primjeri terorizma usamljenog vuka mogu najbolje objasniti snagom grupne identifikacije (Moskalkenko i McCauley 2011). Društvena identifikacija znači poistovjećivanje pojedinaca s grupom. Pozitivna identifikacija znači da se osjećamo dobro kada su drugi sigurni, prosperiraju i rastu, a kad su u opasnosti i neuspješni, osjećamo se loše. Kapacitet za pozitivnu identifikaciju proteže se puno dalje od aktera koji su nam slični i bliski. U takvim slučajevima naša briga za druge stavlja se ispred osobnog ekonomskog interesa. Pozitivno identificiranje s nekom grupom, u kombinaciji s percepcijom da je grupa s kojom se poistovjećujemo žrtva, proizvodi negativno identificiranje s grupom koja „našoj” grupi čini nepravdu. Ove recipročne pozitivne i negativne identifikacije daju stabilne poticaje i motivaciju za sukobe između grupa, osvetu, odnosno terorizam.

Sociopsihološke karakteristike i ideološka motivacija

Iako je terorizam uvjetovan socijalnim i političkim kontekstom, ne mogu se zanemariti ni osobne karakteristike, posebno u ovom tipu terorizma. Psihološke aspekte teže je shvatiti jer su uglavnom individualni. „Svaki tip terorizma slučaj je za sebe i iza svakog nalazi se specifični sociopolitički kontekst” (Bilandžić 2014). Jedna od zajedničkih karakteristika terorista je njihova „normalnost” u psihopatološkom smislu. No u studiji Ramóna Spaaija (2012) pokazano je da je kod vukova samotnjaka stupanj psiholoških poremećaja (depresija, shizofrenija, opsesivno-kompulzivni poremećaj, anksioznost, poremećaji ličnosti i sl.) veći nego kod ostalih terorista. Oni često pokazuju i određeni stupanj društvene neučinkovitosti i otuđenosti, što se također može promatrati kao simptom psihološke abnormalnosti. U nekim slučajevima takvi su se pojedinci u potpunosti odvojili od šire zajednice i djelovali u izolaciji.

Motivacija je psihički proces koji pojedinca potiče na aktivnosti sa svrhom da ostvari određeni cilj. Motivacija inicira i usmjerava ponašanje pojedinca; u ovom slučaju motivacija potiče terorista da napadne. Motivacijske faktore usamljenog

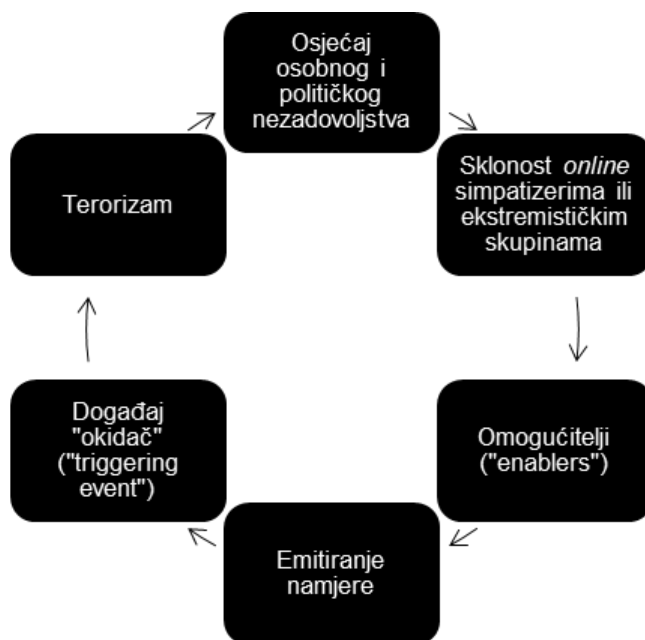
vuka sačinjava spoj osobnih nedaća i frustracija, širih političkih, društvenih ili vjerskih ciljeva i različitih ideologija spojenih u jednu personaliziranu ideologiju. Motivacijske faktore moguće je sagledati kroz prizmu altruizma i egoizma, dva društvena stanja o kojima govori Durkheim (2003). Egoistični usamljeni vukovi često pokazuju anti-socijalne karakteristike i izoliraju se od društva, dok oni altruistični smatraju da je njihova dužnost uzeti stvari u svoje ruke kako bi pridonijeli zajednici i ostvarili svoje osobne ciljeve za koje smatraju da su i ciljevi zajednice.

Spaaij (2012) je u svom istraživanju, koje je obuhvatilo petnaest država, identificirao nekoliko ideoloških izvorišta usamljenih vukova: desni ekstremizam ili bijeli supremacizam (17%), islamizam (15%), ideologija pokreta protiv pobačaja (8%) te nacionalizam/separatizam (7%). Kod trećine izvršenih napada ideološka uvjerenja napadača ostaju nepoznata ili nejasna ponajprije zbog kompleksnosti ideologija koje su specifične za svakog aktera te nisu pogodne za svrstavanje u određene idealtipske podjele (Spaaij 2012).

Radikalizacija

Pojedinci uključeni u terorističke aktivnosti pod utjecajem su različitih kombinacija motivacijskih faktora i podvrgnuti su različitim procesima nasilne radikalizacije. Radikalizacija se treba promatrati kao kompleksan i dinamičan set okolnosti i mehanizama koji oblikuje akterovu kauzalnu priču (Taylor 1988) i koji je jedinstven za svakog pojedinca. Schmid radikalizaciju definira kao „individualni ili kolektivni proces u kojem se, obično u situaciji političke polarizacije, politički akteri ili grupe koje imaju različite interese umjesto uobičajene prakse dijaloga, kompromisa i tolerancije opredjeljuju za taktiku sukobljavanja“ (Schmid 2013: 18). Spaaij nasilnu radikalizaciju definira kao „proces usvajanja ili promicanja ekstremističkog sustava uvjerenja koji opravdava ideološki utemeljeno nasilje s ciljem poticanja političkih, vjerskih ili društvenih promjena“ (Spaaij 2012: 47). Radikalizacija se odvija u fazama i može, ali ne mora, kulminirati terorističkim aktivnostima.

Postoji nekoliko modela koji dobro opisuju proces radikalizacije vukova samotnjaka. Hamm i Spaaij (2017) su razvili model radikalizacije vuka samotnjaka koji se sastoji od šest faza (slika 2) i koji je jedinstven iz nekoliko razloga. To je prvi model radikalizacije koji se bavi isključivo usamljenim vukovima i obuhvaća njihove različite motive i ideologije, dok se drugi modeli uglavnom usredotočuju na islamiste. Svi slučajevi korišteni za konstruiranje ovog modela radikalizacije završili su terorizmom ili pokušajem počinjenja terorističkog napada, a svaka komponenta ovoga modela empirijski je ispitana kroz analizu 106 slučajeva usamljenih vukova u SAD-u. Na kraju, Hamm i Spaaij su dokazali da je radikalizacija rezultat brojnih faktora te su iznijeli ne samo razloge, već i načine te mjesta radikalizacije usamljenih vukova.

Slika 2. Model radikalizacije usamljenog vuka (Hamm i Spaaij 2017: 159)

Prva faza u ovom modelu odnosi se na osobno i političko nezadovoljstvo zbog izravno ili indirektno nanesene neke stvarne ili zamišljene nepravde. Sljedeća faza nastupa kad usamljeni vukovi počnu razvijati složenu kombinaciju osobnih i političkih faktora koji ih motiviraju za daljnju radikalizaciju i tada se virtualno zbližavaju s (internet-skim) simpatizerima ili motive pronalaze u različitim ekstremističkim ideologijama. U trećoj fazi druge osobe ili grupe, koje Hamm i Spaaij nazivaju „omogućiteljima“, svojim primjerom inspiriraju i neizravno potiču usamljene vukove na terorizam. To, primjerice, mogu biti neke povijesne ličnosti ili se to može dogoditi u obliku tzv. stohastičkog terorizma. U četvrtoj fazi usamljeni vukovi žele objaviti svoje namjere. Iako se oni često izoliraju od društva, ipak komuniciraju s drugima i obično na internetu objavljuju izjave, prijetnje, pisma, manifeste, videa ili prijenose napada uživo. To ne znači da će vuk samotnjak uvijek javno objaviti svoje namjere. Pretposljednja faza prije terorističkog čina odnosi se na neki događaj koji postane okidač za napad. Ovakvi događaji mogu biti osobne ili političke naravi, ili pak kombinacija jednog i drugog. Mogu se zbiti iznenada ili mogu biti rezultat niza različitih događaja koji s vremenom aktera dovedu do toga da popusti pod psihološkim pritiskom.

METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA – METODA, CILJEVI I SVRHA

Da bi se ustanovili faktori koji utječu na radikalizaciju usamljenih vukova i istražila interakcija usamljenog vuka i društvenog okruženja, proučit će se socijalne dimenzije terorizma usamljenog vuka. U tu svrhu korištena je studija slučaja zbog toga što omogućava dubinsko istraživanje i razumijevanje ovog kompleksnog društvenog fenomena. Teroristi obuhvaćeni istraživanjem tipični su usamljeni vukovi. Budući da je ovaj fenomen najzastupljeniji u SAD-u, analizirana su dva usamljena vuka iz SAD-a, Theodore Kaczynski, koji je djelovao od 1978. do 1995., i Eric Rudolph, koji je djelovao je od 1996. do 1998., te Volkert van der Graaf, koji je djelovao 2002. u Nizozemskoj, i Anders Breivik koji je djelovao 2011. u Norveškoj. Njihova sociopolitička i ideološka pozadina, način radikalizacije i ciljevi bili su različiti. Uz pomoć modela radikalizacije usamljenog vuka svaki od njih je analiziran pojedinačno te su na kraju rezultati interpretirani u usporednom pregledu kako bi se dobio uvid u eventualne zajedničke karakteristike i glavne faktore koji su svakog od njih vodili k terorizmu. U analizi je korišteno više izvora podataka: knjige, tiskane i *online* publikacije te njihovi objavljeni spisi i manifesti. Da bi prikupljeni podaci bili relevantni, korišteno je više izvora podataka koji se poklapaju s obzirom na činjenice ili nalaze.

Primjenjujući saznanja iz različitih znanstveno-istraživačkih područja, svrha istraživanja bila je prikazati sociopsihološke, motivacijske, ideološke, odnosno socijalne faktore koji vode terorizmu usamljenog vuka. Pritom je važno naglasiti da ovi slučajevi ne mogu služiti generalizaciji svih slučajeva terorizma usamljenih vukova, već su korišteni u svrhu procjenjivanja glavnih značajki te svakako služe kao dobri pokazatelji kompleksnosti ovog tipa terorizma.

TERORIZAM USAMLJENOG VUKA – STUDIJE SLUČAJA

Theodore John Kaczynski zvan Unabomber

Theodore Kaczynski je sedamnaest godina poštom slao bombe osobama za koje je smatrao da ugrožavaju američko društvo i slobode. U svibnju 1978. izveo je prvi od ukupno šesnaest bombaških napada u kojima je ubijeno troje i ranjeno 29 ljudi¹ (Global Terrorism Database, 2020; Smith, Damphousse i Roberts 2006). U travnju 1996. konačno je razotkriven i uhićen. Kaczynski je kao protivnik tehnologije, modernizacije i uništavanja okoliša tvrdio da znanstveni i tehnološki napredak ima katastrofalne posljedice za ljudski rod i prava čovjeka. U svom je manifestu *Industrijsko društvo i njegova budućnost* (1995), poznatom i pod nazivom *Unabombašev manifest*, tvrdio da u suvremenom društvu ljudi postaju robovi tehnologije i sve manje slobodni.

¹ Podaci o napadima preuzeti su iz baze podataka Global Terrorism Database. Počinitelj je naveden kao „nepoznat“. Da bi se precizno utvrdilo koje je napade počinio, popis njegovih napada i meta preuzet je iz izvješća koje se temelji na podacima američkog Ministarstva pravosuđa (Smith, Damphousse i Roberts 2006) i uspoređen s podacima iz Global Terrorism Database.

Njegovi stavovi najbliži su anarhizmu, a sadrže i elemente ludizma (Spaaij 2012). Nadimak Unabombaš (engl. *Unabomber*)² dobio je zbog toga što je isprva napadao djelatnike i prostorije sveučilišta i zrakoplovnih tvrtki, a potom i tvrtke za razvoj digitalnih tehnologija, marketinške agencije itd. s ciljem da se osveti onima koji su, prema njegovu mišljenju, uništavali društvo i Zemlju.

U narednom odjeljku će se pomoću modela Marka Hamma i Ramóna Spaaija (2017) prikazati način na koji se Kaczynski radikalizirao. U njemu je s vremenom sve više raslo osobno i političko nezadovoljstvo. U djetinjstvu je zbog izvanrednih intelektualnih sposobnosti preskakao razrede i zbog toga se u školi, među vršnjacima, osjećao autsajderom. Na fakultetu, na koji je dospio sa šesnaest godina, također je bio izoliran i tamo je počeo izgrađivati svoje stavove prema američkom društvu i napretku tehnologije i znanosti, koje je do kraja oblikovao nakon što se preselio u Montanu i počeo živjeti izolirano u šumi. U drugoj fazi Kaczynski je medijima slao pisma u kojima je izražavao podršku radikalnim grupama za zaštitu okoliša kao što je primjerice Fronta za oslobođenje Zemlje (ELF) (Chase 2000; Spaaij 2012). Na njega je snažno utjecao francuski sociolog, filozof i anarhist Jacques Ellul, koji je tvrdio da je moderna tehnika odgovorna za otuđenje čovjeka. Po uzoru na Ellula, Kaczynski još kao profesor matematike piše sintezu u kojoj opravdava upotrebu nasilja u borbi protiv nehumanog tehnološkog društva. Njegov diskurs, koji se može smatrati anarhoprimitivističkim, preklapa se sa suvremenim ekologizmom, a manifestira se u terorističkom djelovanju (Guidčre 2012). Na njega je u studentskim danima snažno utjecao i općeobrazovni kurikulum Harvardovog sveučilišta, prema kojem se znanstveni napredak ne može zaustaviti (Chase 2000). Na Harvardu je Kaczynski počeo razvijati svoju ideologiju i maštati o osveti, a svoje je namjere u više navrata iznio u anonimnim pismima koja je slao *Washington Postu* i *New York Timesu*. Godine 1995. tražio je od njih da objave njegov manifest, što je *Washington Post* naposljetku i učinio. Za više događaja iz njegova života može se reći da su bili okidači. Primjerice, kao emocionalno nestabilan sedamnaestogodišnjak na Harvardu je sudjelovao u eksperimentu profesora psihologije Henryja Murraya, koji je, između ostalog, mjerio kako studenti reagiraju pod stresom te ih je podvrgavao intenzivnom ispitivanju i vrijeđanju i napadao njihove svjetonazore i ideale (Chase 2000). Pred kraj studija kod njega su se već mogli uočiti svi elementi koji su ga u kolibi u Montani naposljetku pretvorili u Unabombaša.

Ted Kaczynski je skoro dva desetljeća živo na rubu društva, izoliran i usredotočen na svoje ciljeve. Ovakav način života bio je sjajna strategija za izbjegavanje uhićenja. Njegova taktika, akcije i mete, odnosno *modus operandi*, bili su vrlo racionalni. Sudski vještak psihijatar dijagnosticirao mu je paranoidnu shizofreniju, ali ga je proglasio sposobnim za suđenje. Brojni psiholozi i psihijatri koji su ga proučavali pripisali su mu određene psihološke poremećaje – sumanuti poremećaj ili paranoidnu shizofreniju (Chase 2000). Neki su pak smatrali da ga je javnost htjela vidjeti kao psihološki poremećenog jer su njegove ideje bile previše ekstremne da bi ih društvo prihvatilo. Kaczynski je osuđen na doživotnu kaznu zatvora, koju izdržava u zatvoru Supermax

² Unabomber je akronim od UNiversity and Airline BOMBER

u Coloradu, te i dalje piše i objavljuje svoja djela. Simbol je radikalnog ekološkog pokreta. Smatra se najinteligentnijim i najobrazovanim vukom samotnjakom u povijesti Sjedinjenih Američkih Država.

Eric Robert Rudolph – „bombaš iz Olimpijskog parka“

U srpnju 1996. u Centennial Parku u Atlanti eksplodirala je bomba. Bio je to prvi u nizu napada koje je između 1996. i 1998. počinio Eric Rudolph³ (Global Terrorism Database, 2020; *Eric Rudolph Charged in Centennial Olympic Park Bombing*, 1998), koji je dospio na FBI-ovu listu desetero najtraženijih bjegunaca i konačno pronađen i uhićen 2003. godine.

Usto što pokazuje mržnju prema homoseksualcima i zagovornicima prava na pobačaj, Rudolph (2013) tvrdi da su njegove vrijednosti više političke nego vjerske naravi, ali da se pridržava moralnih stavova koje podupire kršćanstvo te vjeruje da je njegova ideologija ispravna i opravdana u očima vjere i Boga. Također, on optužuje i kritizira suvremenu medicinu, multinacionalne korporacije, obrazovni sustav, feminizam, potencijalnu zabranu posjedovanja vatrenog oružja i novi svjetski poredak. Ideje je posuđivao s više mjesta i na taj način oblikovao svoju ideologiju.

Ključni faktori koji su Rudolpha doveli do terorizma mogu se razaznati uz pomoć modela radikalizacije Marka Hamma i Ramóna Spaaija (2017). Rudolph je smatrao da je američki sustav koruptivan i previše liberalan prema pobačaju i homoseksualcima. Osobni neuspjeh doživio je kada je nakon što je napustio fakultet otišao u vojsku. On je naime želio postati pripadnik specijalnih snaga, ali je nakon dvije godine otpušten iz vojske (Rudolph 2013). Nakon toga, njegova je ideologija počela poprimati oblik te je počeo planirati napade i izolirao se od drugih. Druga faza je nastupila u vrijeme kad je postao sljedbenik kršćanske skupine koja se, između ostalog, fanatično protivi pobačaju i koja se pripremala za rat protiv vlade (Rudolph 2013). Rudolphu je inspiracija bila njegova majka Patricia od koje je preuzeo određene religijske vrijednosti i stavove i koja ga nije odmah uključila u obrazovni sustav, već ga je podučavala kod kuće sve do devetog razreda (Vollers 2006). Osim majke, na njega je utjecao i obiteljski prijatelj Tom Branham, rasist, neonacist, kršćanski fundamentalist i apokaliptički konzervativac, kod kojeg je Rudolph nakon očeve smrti neko vrijeme živio u gorju Appalachian. Od Toma je naučio i neke vještine, poput preživljavanja u divljini i korištenja eksplozivnog oružja i naprava. Također prema Vollers (2006), u toj zajednici u gorju Appalachian, koja se smatra rasističkom i neprijateljski nastrojenom prema vladi, Rudolph je mogao pronaći istomišljenike. Rudolph je nazvao broj za hitne slučajeve netom prije nego što je izveo svoje napade (Rudolph 2013). Nakon napada na kliniku u Birminghamu, u kojoj su se obavljali pobačaji, poslao je pisma medijima u kojima je nagovijestio napad na još jednu metu. Prije napada je slao anonimne pozive jer mu je cilj bio ubiti što više policijskih službenika, a pretpostavljao je da će

³ Podaci preuzeti iz *Eric Rudolph Charged in Centennial Olympic Park Bombing* (1998) i uspoređeni s podacima iz baze podataka Global Terrorism Database, gdje u tražilici počiniteljevo ime glasi Army of God, a u sažetku opisa napada navodi se Rudolphovo ime.

se na mjestu napada okupiti veliki broj policijskih službenika (Hamm i Spaaij 2017). Za Rudolpha je jedan od okidača bila i opsada u Wacou 1993., kada se kršćanska sekta Davidov izdanak (engl. *Branch Davidians*) sukobila s federalnim vlastima zbog svog militantnog apokaliptičkog učenja i djelovanja (Rudolph 2013). No u pismima koja je slao Maryanne Vollers tvrdio je da ne postoji neki osobit događaj koji ga je potaknuo na djelovanje, nego je ono bilo rezultat višegodišnjeg „sukobljavanja“ sa zapadnom civilizacijom i uviđanja užasnih posljedica pobačaja (Vollers 2006: 302).

Rudolph je prije svojih napada detaljno razmišljao o mogućim posljedicama i to ga čini racionalnim akterom. Nekoliko se godina uspješno skrivao u planinama i živio potpuno izolirano. Na temelju literature i prikazanih iskaza može se zaključiti da je njegova jedina sociopsihološka abnormalnost bila izolacija od užeg i šireg društva. Eric Rudolph osuđen je na četiri doživotne kazne, kaznu izdržava u zatvoru Supermax u Coloradu te i dalje čvrsto zastupa svoju ideologiju, komunicira s javnošću i objavljuje članke na internetskoj stranici Army of God. Postao je sinonim za ekstremnog desničara koji se protivi pravu žena na pobačaj.

Volkert van der Graaf – „ekološki“ terorist

Aktivist za zaštitu prava životinja Volkert van der Graaf je u svibnju 2002., u nizozemskom gradu Hilversumu, iz neposredne blizine pucao i ubio kontroverznog nizozemskog desničara Pima Fortuyna, osnivača i šefa stranke Lista Pima Fortuyna, te je ubrzo nakon napada uhićen⁴ (Global Terrorism Database, 2020). Volkert Van der Graaf je priznao da je Pima Fortuyna ubio kako bi pokušao zaštititi najnezaštićenije skupine, a posebno muslimane, koje je smatrao žrtvom Fortuynove protuimigrantske politike (*Fortuyn's 'killer'*, 2003). Osim toga, smatra se da je jedan od razloga bilo i to što se Fortuyn zalagao za ukidanje zabrane uzgoja životinja radi krzna. Fortuyn se na političkoj sceni pojavio 2001., a njegov brz politički uspon odvijao se u burnoj i polariziranoj klimi. Fortuyn je kritizirao multikulturno društvo i politiku imigracije i azila, htio je ograničiti broj imigranata u zemlji i smatrao je da islam predstavlja ozbiljnu prijetnju nizozemskom društvu (Buuren 2013). Usto je u medijima tvrdio da su politika zaštite okoliša i ekološki pokret u Nizozemskoj besmisleni (Postuszna 2015). Zbog ovakvih istupa dobivao je mnogo prijetećih poruka i pisama te je za radio nekoliko tužbi.

Prema modelu radikalizacije usamljenih vukova (Hamm i Spaaij 2017), prva faza – osobno i političko nezadovoljstvo – kod van der Graafa je nastupila na fakultetu, kada se aktivno uključio u rad više ekoloških udruga. Međutim, on je i tijekom odrastanja pokazivao sklonost prema zaštiti životinja: radio je u skloništu za ptice i bio aktivan u Svjetskoj organizaciji za zaštitu prirode (World Wildlife Fund – WWF). Fakultet mu je pružio priliku da osnaži svoj aktivizam i bio je poticajno okruženje u kojem se upoznao s političkim aspektima ekoloških i ostalih problema u društvu.

⁴ Podaci o ovom napadu preuzeti su iz baze podataka Global Terrorism Database. Ime napadača u tražilici glasi „aktivist za prava životinja“, a u pregledu opisa incidenta navodi se van der Graafovo ime.

Njegovo je nezadovoljstvo zaštitom prava životinja tada preraslo u političko nezadovoljstvo koje ga je potaknulo na veći društveni angažman. S prijateljem je 1992. osnovao udrugu Vereniging Milieuoffensief, čiji je cilj bio ograničiti štetu u okolišu koju uzrokuje intenzivno stočarstvo. Inspirirale su ga i knjige kao što su *Resistance is Possible: Handbook for Activists*, *The Anarchist Cookbook*, *Handbook Against the Copper* i *Interrogation Methods* (Spaaij 2012). Svoje terorističke namjere on nigdje nije najavljivao. Okidač za napad predstavljala su iskustva stečena u udrugama za prava životinja i zaštitu okoliša koja su kod njega postupno izazivala osjećaj nemoći, te je na kraju popustio pod pritiskom i ubio političara koji je ugrožavao njegove vrijednosti i vrijednosti ranjivih članova nizozemskog društva.

Van der Graaf nije pokazivao znakove neuračunljivosti niti se povukao iz društva, nego je, naprotiv, bio aktivan u nekoliko organizacija i živio s partnericom i kćeri. U dvadesetim godinama mu je zbog pokušaja samoubojstva dijagnosticirana depresija. Tijekom suđenja, psihijatar mu je dijagnosticirao poremećaj ličnosti, no sud je smatrao da ovo stanje nije imalo važnu ulogu prilikom napada (*Van der G. opnieuw...*, 2003). Osuđen je na osamnaest godina zatvora, a 2014. je uvjetno pušten iz zatvora.

Anders Behring Breivik – desničarski fanatik

U srpnju 2011. Anders Breivik je detonirao bombu pored sjedišta vlade u Oslu. Sat vremena nakon toga je na otoku Utøya, u ljetnom kampu podmlatka Radničke stranke, automatskom puškom nasumično pucao po prisutnim tinejdžerima. U oba napada ubio je 77 i ranio najmanje 75 ljudi⁵ (Global Terrorism Database, 2020).

Breivik je ekstremni desničar koji smatra da imigranti i izbjeglice, osobito muslimani, ugrožavaju norveško društvo, a odgovornima za stanje u državi smatra vlast, ljevičare, novinare i druge pripadnike elite koje naziva „kulturnim marksistima“. U svom manifestu *2083: Europska deklaracija o nezavisnosti (2083: A European Declaration of Independence)*, koji je objavio na internetu 2011. pod pseudonimom Berwick, na 1515 stranica piše o tome da je osnivač i čelnik vitezova templara, čiji je cilj oslobođenje Europe od muslimana, te iznosi povijesni i sociopolitički okvir i moguća rješenja za probleme s kojima se suočava Europa, kao i detaljne savjete za planiranje i izvođenje terorističkih napada. Jedan od glavnih pokretača njegove radikalizacije je protuislamski pokret, čiji zagovornici tvrde da imigranti ugrožavaju društvenu koheziju, vrijednosti zapadnjačkog društva i socijalnu državu (Berntzen i Sandberg 2014).

Breivik se više puta u životu osjećao odbačenim. Između ostalog, u ranom djetinjstvu napustio ga je otac, u djetinjstvu i mladosti osjećao se odbačenim od vršnjaka, a kasnije i od Progresivne stranke čiji je neko vrijeme bio član. Nedostatak kontakata i prijatelja u stvarnom životu pokušavao je nadomjestiti prijateljstvima na internetu (Ravndal 2013). Još kao član Progresivne stranke na internetskim je

⁵ Podaci o napadima dostupni su u bazi podataka Global Terrorism Database. Ime napadača u tražilici glasi „desničarski ekstremist“, a u sažetku opisa incidenta navodi se Breivikovo ime.

forumima iznosio svoje mišljenje o islamizaciji (Seierstad 2015) i upoznao brojne istomišljenike. Inspiraciju je pronalazio i na desničarskim i antiislamskim mrežnim stranicama kao što je Gates of Vienna, a razmišljanja i tekstove blogera Fjordmana, ekstremnog desničara, uvrstio je u svoj manifest. Osim toga, odrastao je u razorenoj obitelji, bio je izložen psihičkom zlostavljanju i razvio je antisocijalno ponašanje. Na operativnoj razini Breivik je o pripremi terorističkih napada učio od IRA-a, ETA-e i Timothyja McVeigha, Amerikanca odgovornog za bombaški napad u Oklahoma Cityju (Hamm i Spaaij 2017). Na Facebooku je imao nekoliko tisuća pratitelja kojima je poslao svoj manifest i 12-minutni video (Spaaij 2012), koji je objavio i na YouTubeu i Vimeu (Ravndal 2013). Okidačem se u Breivikovom slučaju može smatrati kombinacija više događaja. Primjerice, osudio je zrakoplovne i raketne napade na Srbiju 1999. godine, koje je NATO poduzeo zbog etičkog progona albanskog stanovništva od strane srpskih snaga (Breivik 2011: 1380). Tvrdi da su ga na terorističke napade potaknuli i brojni problemi u Norveškoj, u koju se svake godine useljava na tisuće muslimana. Okidač, ali osobne naravi, bilo je i Fjordmanovo odbijanje da s Breivikom pokrene časopis i napiše knjigu (Ravndal 2013), zbog čega se Breivik još jednom osjetio odbačenim i iznevjerenim.

Budući da je uspješno izveo teroristički napad i napisao opsežan manifest, može se zaključiti da je bio mentalno ubrojiv. Međutim, Breiviku je nakon zatvaranja dijagnosticirana paranoidna shizofrenija, a potom i antisocijalni i narcisoidni poremećaj osobnosti. Osuđen je na 21 godinu zatvora, maksimalnu kaznu u Norveškoj, koja se može produžiti na neodređeno.

INTERPRETACIJA REZULTATA – KOMPARATIVNI PRIKAZ

Analize slučajeva predstavljene u prethodnom poglavlju ukazuju na to da na radikalizaciju usamljenih vukova utječe niz faktora. Iako se životne priče analiziranih terorista razlikuju, moguće je razaznati niz sličnih obrazaca i okolnosti: djetinjstvo im je bilo obilježeno manjkom kontakta s vršnjacima zbog čega nisu stekli odgovarajuće socijalne vještine, te su se svi osim van der Graafa osjećali odbačenima i socijalno izoliranima. Može se zaključiti da su glavni motivacijski mehanizmi kod usamljenih vukova političke, vjerske, društvene, ali i osobne naravi. Svaki od njih ima svoju ideologiju na čije su oblikovanje utjecala njihova osobna iskustva i problemi i to je jedna od najvažnijih stvari koja ih razlikuje od grupnog terorizma.

Uzroke radikalizacije treba tražiti na mikrorazini, mezorazini i makrorazini (Schmid 2013). Na mikrorazini su neuspjela integracija, otuđenost, odbačenost i izolacija često povezani s osvetom. Mezorazina uključuje šire društveno okruženje koje služi kao točka okupljanja i „veza koja nedostaje“ sa širim terorističkim krugom ili referentnom skupinom koja trpi nepravde. Kod usamljenih vukova ovaj milje čine omogućitelji (primjerice, uže društveno okruženje koje služi kao neizravni ideološki teren, dostupni radikalni ili ekstremistički sadržaji i sl.). Makrorazina, tj. vlada i šira društvena sredina, uključuje radikalizaciju javnog mišljenja i stranačke politike te napete odnose većinskog društva i manjina, posebno kada je riječ o nedostatku socioekonomskih prilika za čitavo društvo.

Na internetu su radikalni i ekstremistički sadržaji svima lako dostupni. Usto internet pojedincima omogućava da se povežu s drugima koji dijele slične stavove, ideologije i frustracije. Ove interakcije poprimile su ogromne razmjere pa tako, primjerice, putem islamističkih i džihadističkih foruma islamska zajednica (*umma*) okuplja muslimane iz cijeloga svijeta (Guidčre 2012). Pritom se mora imati na umu da se radikalni i ekstremistički sadržaji objavljeni na internetu ne mogu smatrati glavnim uzrokom terorističkog djelovanja, nego samo određenom vrstom utjecaja.

Usamljeni vukovi poistovjećuju se s problemima i ciljevima određenih skupina. Mete napada biraju prema svojim ideološkim ciljevima, odnosno mete obično predstavljaju simbol percipiranih društvenih problema ili su to pak civili čije stradanje služi za skretanje pozornosti na određene probleme.

Unatoč tome što tri od četiri analizirana vuka samotnjaka imaju dijagnosticirane različite psihološke poremećaje i/ili abnormalnosti, sudski vještaci procijenili su da su oni u vrijeme izvođenja terorističkih napada bili racionalni i kognitivno organizirani. Dakle, važno je naglasiti da psihološki poremećaji nisu bili uzrok terorističkih napada. Ipak, ne može se sa sigurnošću reći na koji se način ti poremećaji uklapaju u njihovu radikalizaciju. Neki dokazi sugeriraju da su kod usamljenih vukova moguć uzrok psiholoških poremećaja stresori koji se dogode tijekom i netom poslije terorističkih napada (Hamm i Spaaij 2017). Međutim, svaki slučaj je jedinstven, svaki usamljeni vuk ima specifičnu ličnost koja se oblikuje životnim iskustvima i sociopolitičkim kontekstom, pa nema jednog točnog odgovora na ovo pitanje.

Tablica 1. Komparacija glavnih značajki analiziranih slučajeva

	Theodore Kaczynski (1978. – 1995.)	Eric Rudolph (1996. – 1998.)	Volkert van der Graaf (2002.)	Anders Breivik (2011.)
Geografski fokus	SAD	SAD	Nizozemska	Norveška
Broj napada	16	6	1	2
Broj žrtava	ubijenih 3 ranjenih 29 Ž	ubijenih 2 ranjenih 170 Ž	1 ubijen	ubijenih 77 ranjenih 75 Ž
Oružje	bombe	bombe	pištolj	autobomba, automatska puška
Obrazovanje	doktorat	srednja škola (odustao od fakulteta)	srednja škola (odustao od fakulteta)	srednja škola
Ideologija	antiljevičarska –protivnik tehnologije i industrijalizacije	ekstremno desna – protivnik pobačaja i homoseksualaca	ekstremno lijeva – aktivist za zaštitu okoliša, prava životinja i ranjivih skupina	ekstremno desna – protuislamska i protuimigrantska
Ciljevi	osveta američkim društvenim i industrijskim sustavima	deplasman središnjih obilježja američkog društva te sustava koji ih odobrava	zaštita životinja, okoliša i manjina	borba protiv multikulturalizma i prihvaćanja migranta
Motivacija	egoistična	egoistična prema altruističnoj	altruistična	egoistična
Meta	zrakoplovne tvrtke, sveučilišta, informatički stručnjaci, trgovine računalnom opremom	civili, policijski službenici, klinike za pobačaje, homoseksualci, noćni klub	političar Pim Fortuyn	sjedište vlade, civili, sudionici ljetnog kampa Radničke stranke
Socijalna izoliranost	da	da	ne	da
Psihološki poremećaji	da	ne	da	da

ZAKLJUČAK

Iako su među istraživanim slučajevima uočeni neki zajednički obrasci, ne postoji univerzalni profil usamljenog vuka, odnosno svaki je slučaj rezultat specifičnog motivacijskog, ideološkog, sociopsihološkog i društveno-političkog konteksta. Analiza je pokazala da model Marka Hamma i Ramóna Spaaija dobro objašnjava proces radikalizacije usamljenih vukova. Kod svakog aktera mogli su se prepoznati ključni faktori u svakoj od šest faza modela, što je rezultiralo sveobuhvatnim razumijevanjem procesa. Nedostatak modela je u tome što je više usredotočen na mikro događaje, osobne probleme aktera i utjecaje bližeg okruženja nego na širi društveno-politički kontekst čiji je utjecaj također važan.

Kroz studije slučaja uvidjelo se kako vukovi samotnjaci svoje ideje pretaču u akciju. Kad se loša osobna iskustva, društveno-političke okolnosti i izloženost radikalnim sadržajima stope sa željom za osvetom dolazi do eksplozije emocija i tada je potreban samo okidač koji će tu želju pretvoriti u djelovanje.

Preostalo je još dotaknuti se borbe protiv terorizma usamljenih vukova. Njihove je napade najteže predvidjeti i zbog toga protuterorističke mjere trebaju ići u smjeru multidisciplinarnog pristupa. Usamljeni vukovi djeluju samostalno i njihovo se ponašanje razlikuje od ponašanja članova terorističkih organizacija pa se i protuterorističke strategije trebaju razlikovati. Danas zahvaljujući internetu mnogi razmjenjuju ideje s istomišljenicima, radikaliziraju se, pripremaju napade i žude za djelovanjem, a vlasti trebaju biti svjesne ozbiljnosti ove prijetnje kako bi se učinkovito borile protiv nje. Istraživanje i uspoređivanje različitih slučajeva može biti od velike koristi za razumijevanje ovog fenomena. Saznanja o načinu razmišljanja i djelovanja usamljenih vukova omogućavaju da se na vrijeme poduzmu odgovarajuće sigurnosne mjere.

LITERATURA

- Berntzen, Lars E. i Sveinung Sandberg. 2014. The Collective Nature of Lone Wolf Terrorism: Anders Behring Breivik and the Anti-Islamic Social Movement. *Terrorism and Political Violence* 26(5): 759–777.
- Berwick, Anders B. 2011. *2083: A European Declaration of Independence*. London. <https://info.publicintelligence.net/AndersBehringBreivikManifesto.pdf> (pristupljeno 10. veljače 2020.).
- Bilandžić, Mirko. 2014. *Sjeme zla: uvod u studije terorizma*. Zagreb: Despot Infnitus.
- Buuren, Jelle van. 2013. Holland's own Kennedy Affair: Conspiracy Theories on the Murder of Pim Fortuyn. *Historical Social Research* 38(1): 257–285.
- Chase, Alston. 2000. Harvard and the Making of the Unabomber. *The Atlantic*, lipanj. <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2000/06/harvard-and-the-making-of-the-unabomber/378239/> (pristupljeno 24. veljače 2020.).

- Crenshaw, Martha i Gary Lafree. 2017. *Countering Terrorism: No Simple Solutions*. Washington: Brookings Institution Press.
- Durkheim, Émile. 2003. Samoubojstvo. U: *Emile Durkheim i Francuska sociološka škola*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Eric Rudolph Charged in Centennial Olympic Park Bombing. 1998. U.S. Department of Justice, 14. listopada. <https://www.justice.gov/archive/opa/pr/1998/October/477crm.htm> (pristupljeno 3. veljače 2020.).
- Eric Rudolph. 2005. FBI, History, Famous Cases & Criminals. <https://www.fbi.gov/history/famous-cases/eric-rudolph> (pristupljeno 8. veljače 2020.).
- Fortuyn's 'killer': I did it to protect Muslims. 2003. *The Guardian*, 27. ožujka. <https://www.theguardian.com/world/2003/mar/27/thefarright.politics> (pristupljeno 28. veljače 2020.).
- Global Terrorism Database. 2020. <https://www.start.umd.edu/gtd/> (pristupljeno u veljači 2020.).
- Guidčre, Mathieu. 2012. *Novi teroristi*. Zagreb: Alfa.
- Hamm, Mark i Ramón Spaaij. 2017. *The Age of Lone Wolf Terrorism*. New York: Columbia University Press.
- Kaczynski, Theodore J. 1995. Industrial Society and Its Future. *The Washington Post*, 22. rujna. <https://www.washingtonpost.com/wp-srv/national/longterm/unabomber/manifesto.text.htm> (pristupljeno 20. veljače 2020.).
- Lucić, Danijela. 2019. *Državni terorizam*. Zagreb: Despot Ininitus.
- Milardović, Anđelko. 2004. *Populizam i globalizacija*. Zagreb: Centar za politološka istraživanja.
- Moskalenko, Sophia i Clark McCauley. 2011. The psychology of lone-wolf terrorism. *Counselling Psychology Quarterly* 24(2): 115–126.
- Nesser, Petter. 2012. Research Note: Single Actor Terrorism: Scope, Characteristics and Explanations. *Perspectives on Terrorism* 6(6): 61–73.
- Pantucci, Raffaello. 2011. A Typology of Lone Wolves: Preliminary Analysis of Lone Islamist Terrorists. The International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence, Developments in Radicalisation and Political Violence. https://icsr.info/wp-content/uploads/2011/04/1302002992ICSRPaper_ATypologyofLoneWolves_Pantucci.pdf (pristupljeno 2. veljače 2020.).
- Postulszna, Elżbieta. 2015. "Lone Wolves" Strategy: The Case of Volkert van der Graaf and Theodore Kaczynski. U: E. Postulszna, *Environmental and Animal Rights Extremism, Terrorism, and National Security*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Ravndal, Jacob A. 2013. Anders Behring Breivik's use of the Internet and social media. *Journal EXIT– Deutschland* 2: 172–185.
- Rudolph, Eric. 2013. *Between the Lines of Drift: Memoirs of a Militant*. Lulu Press.
- Schmid, Alex P. 2013. Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review. ICCT Research Paper. https://icct.nl/wp-content/uploads/2013/03/ICCT-Schmid-Radicalisation-De-Radicalisation-Counter-Radicalisation-March-2013_2.pdf (pristupljeno 3. srpnja 2020.).

- Seierstad, Asne. 2015. *One of Us*. Oslo: Virago Press.
- Simon, Jeffrey D. 2013. *Lone Wolf Terrorism: Understanding the Growing Threat*. New York: Prometheus.
- Smith, Brent L., Kelly R. Damphousse i Paxton Roberts. 2006. *Pre-Incident Indicators of Terrorist Incidents: The Identification of Behavioral, Geographic, and Temporal Patterns of Preparatory Conduct*. Fayetteville: University of Arkansas.
- Spaaij, Ramón. 2012. *Understanding Lone Wolf Terrorism: Global Patterns, Motivations and Prevention*. Springer.
- Spaaij, Ramón i Mark Hamm. 2015. Key Issues and Research Agendas in Lone Wolf Terrorism. *Studies in Conflict & Terrorism* 38(3): 167–178.
- Taylor, Maxwell. 1988. *The Terrorist*. London: Brassey's.
- Vaillancourt, Cory. 2019. The end of Eric Rudolph's run. *Smoky Mountain News*, 5. lipnja. <https://www.smokymountainnews.com/archives/item/27038-2003-the-end-of-eric-rudolph-s-run> (pristupljeno 6. veljače 2020.).
- Van der G. opnieuw veroordeeld tot achttien jaar cel. 2003. *De Volkskrant*, 18. lipnja. <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/van-der-g-opnieuw-veroordeeld-tot-achttien-jaar-cel~bdeeb11e/> (pristupljeno 2. ožujka 2020.).
- Vollers, Maryanne. 2006. *Lone Wolf: Eric Rudolph: Murder, Myth, and the Pursuit of an American Outlaw*. HarperCollins.
- Žunec, Ozren. 2007. *Goli život: socijetalne dimenzije pobune Srba u Hrvatskoj*. Svezak prvi. Zagreb: Demetra.

SOCIETAL DIMENSIONS OF “LONE WOLF” TERRORISM

Barbara Zadavec

SUMMARY

Lone wolf terrorism is a complex and puzzling phenomenon whose roots date back in 19th century's revolutionary activities, but whose actuality is still present in today's society. This type of terrorism involves a single person who acts, plans and executes terrorist attacks alone and is not a member of any terrorist organization. Throughout review of evolution, definition and key features, these paper was meant to develop a critical sociological framework in order to accomplish better understanding of lone wolf terrorism and its correspondence with the society. By giving several examples of theoretical approaches, we tried to provide explanations of lone wolves actions. Special attention must be paid to the radicalization – process in which individuals, through the adoption of extremist beliefs and formation of ideologies, from an inert actors become operational terrorists. In the second part of the paper, by using case study method, four cases of lone wolf terrorists were selected and analyzed on the basis of their diversity in terms of several factors. Analysis included: Theodore Kaczynski, Eric Rudolph, Volkert van der Graaf and Anders Breivik. Through this analysis of lone wolf terrorists were gained empirical insights into the process of radicalization and main influential factors. With the help of Hamm and Spaaij's lone wolf radicalization model, each case was analyzed individually and finally the results were interpreted through a comparative review. The results have shown presence of some general, all-embracing patterns of commonality among seemingly differing cases. However, there is no single profile of the lone wolf terrorist. Their radicalization and creation of personalized ideologies are result of several factors – personal experiences and frustrations, (stimulating) social environment, broader social and political context.

Keywords: terrorism, lone wolf, radicalization process, societal factors, individualized ideology, motivational patterns.

